

7 Monumenta Vaticana res gestas Bohemicas illustrantia

Otevření vatikánských archivů papežem Lvem XIII. roku 1881 znamenalo počátek intenzivních bádání historiků z různých zemí. Zatímco před tímto rokem se k jejich materiálům dostalo jen několik vyvolených (po Georgu Heinrichovi Pertzovi byly jako druhému vatikánské fondy zpřístupněny našemu Františku Palackému a po Palackém zde bádal ještě Beda Dudík), po zpřístupnění archivů začaly v Římě vznikat historické instituty jednotlivých zemí, které soustředěným studiem zpracovávaly prameny, k nimž dosud historikové neměli přístup. Čeští a moravští historikové nebyli výjimkou, třebaže počátky těchto výzkumů nebyly podchyceny institucionálně, ale byly soukromou aktivitou zájemců (např. Antonín Gindely; rajhradští benediktini Jan Navrátil a Karel Alois Šťastný se zde účastnili mezinárodního edičního projektu). Teprve od konce roku 1887 začíná soustavný výzkum bohemik v rámci tzv. České expedice historické v Římě, kdy jeden až tři stipendisté s finanční podporou zemského sněmu pracovali jako mimořádní členové Rakouského ústavu historického v Římě a měli za úkol prozkoumat vatikánské archivy, shromáždit materiál a zpřístupnit ho ve formě opisů nebo registů. Roku 1894 pak bylo rozhodnuto, že z materiálů sbíraných ve Vatikánu bude vytvořena edice *Monumenta Vaticana res gestas Bohemicas illustrantia*. Vedle středověkých pramenů někteří badatelé již v prvním desetiletí existence České expedice obraceli svůj zájem i k pramenům raně novověkým. Velmi brzy (1891) začal díky iniciativě Antonína Gindelyho výzkum v archivu kongregace *De Propaganda fide*, od roku 1902 probíhá organizovaně studium nunciatur. Expedice tak vedle jedné středověké edice začala vydávat i dvě ediční řady raně novověkých pramenů: *Acta Sacrae Congregationis de Propaganda fide res gestas bohemicas illustrantia* a nunciatury – *Epistulae et acta nuntiorum apostolicorum apud imperatorem*.

Středověká ediční řada *Monumenta Vaticana* obsahuje bohemikální zápisy všech typů papežských register 14. a 15. století, případně jednotliviny z listinných fondů vatikánského archivu. Současně však přihlíží k papežským písemnostem dochovaným u příjemců. Edice zpracovává nejen (arci)diecézi pražskou a diecéze olomouckou a litomyšlskou, ale částečně i diecéze vratislavskou a míšeňskou, jejichž území zasahovalo na území českého státu. Písemnosti zpřístupňuje *in extenso*, tedy v úplné podobě, kdy se krátí jen běžné stereotypní formule, nebo v podobě registové pro bohemikálně doplňkové písemnosti.

Monumenta měla začínat a na začátku 20. století také začínala pontifikátem papeže Klimenta VI. (od roku 1342), protože období do roku 1307 zpřístupnil František Palacký (*Literarische Reise nach Italien im Jahre 1837*) a následující roky chtěli zpřístupnit spolu s ostatními prameny týkajícími se celé monarchie rakouští historikové z Rakouského historického ústavu v Římě. Tato situace se změnila po rozpadu Rakouska-Uherska, a tak v dnešní době je začátek ediční řady posunut k pontifikátu papeže Klimenta V. od roku 1305.

O vydávání *Monument* rozhodla zemská historická komise roku 1894, kdy na pontifikátech různých papežů pracovali Ladislav Klicman,⁴⁸ Kamil Krofta⁴⁹ a Jan Bedřich Novák.⁵⁰ Tisk jejich prací se poněkud protáhl, a tak první výsledky přicházejí až na začátku 20. století.

I. díl byl svěřen Ladislavu Klicmanovi, který zpracoval akta Klimenta VI. (1342–1352) a vydal je roku 1903. V II. dílu vydaném v roce 1907 zpřístupnil Jan Bedřich Novák pontifikát Inocence VI. (1352–1362). Kamil Krofta pro V. díl zpracovával písemnosti Urbana VI. a Bonifáce IX., které rozdělil do dvou svazků. První z nich pro léta 1378–1396 vyšel roku 1903 dokonce ještě dva měsíce před vydáním prvního dílu *Monument* z pera L. Klicmana, druhý svazek sahající do roku 1404 byl vydán roku 1905.

Od roku 1913 začali pracovat v rámci České expedice v Římě jako další stipendisté Bedřich Jenšovský⁵¹ a Karel Stloukal,⁵² kteří excerpovali papežská registra, z nichž pak při dalších pobytech ve 20. a 30. letech vytěžili materiál pro období let 1362–1404, aby posléze doplnili *Monumenta* III. a IV. dílem.

Bádání ve Vatikánu bylo přerušeno I. světovou válkou. Po vzniku Československa začal od roku 1923 práce zajišťovat Československý historický ústav v Římě a přibyl k nim

48 Ladislav Klicman (1867–1943) archivář, ředitel Archivu ministerstva vnitra, historik se zájmem o ranou českou reformaci.

49 Kamil Krofta (1876–1945) zemský archivář, ředitel Archivu země české, historik, profesor rakouských a posléze českých dějin na filozofické fakultě v Praze, diplomat, ministr zahraničních věcí. Jako editor se uplatnil i při vydávání *Sněmů českých*. Srov. DEJMEK, Jindřich: *Kamil Krofta a jeho působení v Zemském archivu*. Kapitola z biografie 1901–1911. Sborník archivních prací 41, 1991, s. 249–356.

50 Jan Bedřich Novák (1872–1933) ředitel Archivu země české, ředitel Státního ústavu historického, historik, editor (*Sněmy české, formulářové sbírky*. Vide kap. 16.2.) Srov. DRAŠAROVÁ, Eva: *Jan Bedřich Novák (1872–1933)*. In: Sborník prací členů Socialistického svazu mládeže Státního ústředního archivu v Praze. Praha 1985, s. 207–265.

51 Bedřich Jenšovský (1889–1942) ředitel Archivu země české, ředitel Státní archivní školy, historik. Srov. HAAS, Antonín: *K nedožitým osmdesátinám Bedřicha Jenšovského*. Archivní časopis 19, 1969, s. 176–182.

52 Karel Stloukal (1887–1957) historik, profesor všeobecných dějin na UK, archivář v Národním muzeu. Srov. ČECHURA, Jaroslav: *Karel Stloukal (1887–1957)*. (Biografická črta k životu a dílu českého historika, editora, archiváře a vysokoškolského profesora, organizátora vědeckého života). In: STLOUKAL, Karel: *Historie mého života*. Skutečnost poněkud z básněná. Praha 2012, s. 7–23.

další úkol: v té době již nebylo aktuální, aby rakouští historikové věnovali pozornost písemnostem bývalých zemí zaniklé monarchie, období do nástupu Klimenta VI. tedy mělo být zpracováno jako úvodní svazek *Monument – tomus prodromus*. S přípravnými pracemi na něm začala Věra Kosinová (provdaná Jenšovská), k jeho zpracování ale došlo až v rámci Českého historického ústavu v Římě v předminulém a na začátku minulého desetiletí díky Zdeňce Hledíkové.

V období meziválečném připravil Bedřich Jenšovský III. díl, který však roku 1944 nesměl vyjít s jeho jménem, protože Jenšovský byl za svou sokolskou odbojovou činnost vězněn a roku 1942 zemřel v Osvětimi. Místo obvyklé editorovy předmluvy tedy obsahuje pouze úvod z pera tehdejšího ředitele Archivu země české Joachima Prochno. Rejstřík k tomuto svazku vytvořila Věra Jenšovská a vydala ho roku 1954 s novým titulním listem pro 1. svazek s již uvedeným jménem editora. Do převratu v roce 1948 stihl ještě Karel Stloukal připravit materiál pro IV. díl, který vyšel v letech 1949–1953.

Tím samozřejmě výzkumy ve Vatikánu z politických důvodů ustávají. Teprve v 60. letech 20. století díky stipendiu, které zajistil v římském exilu žijící kardinál Josef Beran, obnovil práce na *Monumentech* Jaroslav Eršil,⁵³ jenž roku 1980 vydal další díl. Tento díl však nemohl vyjít pod původním názvem *Monumenta Vaticana*, protože odpovědní pracovníci nehodlali „stavět Vatikánu monumenty“, jak se nechali slyšet, a tak editor zvolil název *Acta summorum pontificum res gestas Bohemicas aevi praehussitici et hussitici illustrantia*. Eršil navázal na období zpracované Kamilem Kroftou a zpřístupnil písemnosti římských papežů z let 1404–1417, akta kostnického sněmu a písemnosti papežů avignonské obedience z let 1378–1417.

Pod původním názvem mohl vyjít až VII. díl, zpracováváný již na půdě Českého historického ústavu v Římě, který zahájil svou činnost roku 1993 a z dob svého prvo-republikového předchůdce převzal i dva ediční úkoly: přípravu *Monument* a nunciatur. V třísvazkovém VII. dílu Jaroslav Eršil zpřístupnil v letech 1996–2001 pontifikát Martina V. (1417–1431).

Zatím posledním vydaným dílem je *Tomus prodromus* z roku 2003, v němž Zdeňka Hledíková mohla na práci Věry Jenšovské navázat jen částečně. Jeho rozsah (1305–1342) zahrnul i pontifikát Klimenta V. od roku 1305 (s první bohemikální listinou vydanou roku 1306), takže se *Monumenta* částečně překrývají s dobou, která má být zpřístupněna *Českým diplomatárem*.

Monumenta Vaticana mají být dovedena do roku 1471 a od pontifikátu Evžena IV. v sobě zahrnou i zpracování register papežské poenitencie.

Zkratky: **MBV**, **MV**

53 Jaroslav Eršil (1926–2008) archivář archivu pražské metropolitní kapituly, historik, editor zaměřující se nejen na diplomatické, ale i na literární památky (Husovy spisy).

Monumenta Vaticana res gestas Bohemicas illustrantia, Denkmäler aus dem Vatikanischen Archiv zur Geschichte Böhmens. Acta summorum pontificum res gestas Bohemicas aevi praehussitici et hussitici illustrantia, edd. Zdeňka Hledíková, Ladislav Klicman, Jan Bedřich Novák, Bedřich Jenšovský, Věra Jenšovská, Karel Stloukal, Kamil Krofta, Jaroslav Eršil

Monumenta Vaticana res gestas Bohemicas illustrantia

Tomus prodromus Acta pontificum Romanorum Clementis V. 1305–1314, Johannis XXII. 1316–1334, Benedicti XII. 1335–1342, ed. Zdeňka Hledíková, Praegae 2003

Tomus I. Acta Clementis VI. pontificis Romani. 1342–1352, ed. Ladislaus Klicman, Praegae 1903

Tomus II. Acta Innocentii VI. pontificis Romani. 1352–1362, ed. Joannes Fridericus Novák, Praegae 1907

Monumenta Vaticana res gestas Bohemicas illustrantia, Denkmäler aus dem Vatikanischen Archiv zur Geschichte Böhmens

Tomus III Acta Urbani V. 1362–1370, edd. Fredericus Jenšovský, Věra Jenšovská

Tomus III Acta Urbani V. 1362–1370, Die Regesten aus der Zeit Urbans V. (1362–70), ed. Fredericus Jenšovský, Praegae 1944

Monumenta Vaticana res gestas Bohemicas illustrantia

Tomus III Indices. Acta Urbani V. 1362–1370, ed. Věra Jenšovská, Praegae 1954

Tomus IV Acta Gregorii XI. pontificis Romani 1370–1378, ed. Carolus Stloukal, Praegae 1949–1953

Tomus V Acta Urbani VI. et Bonifatii IX. pontificum Romanorum 1378–1404

V/1 1378–1396, ed. Camillus Krofta, Praegae 1903

V/2 1397–1404, ed. Camillus Krofta, Praegae 1905

Acta summorum pontificum res gestas Bohemicas aevi praehussitici et hussitici illustrantia

1–2 Acta Innocentii VII., Gregorii XII., Alexandri V., Johannis XXIII., nec non acta concilii Constantiensis 1404–1417, Acta Clementis VII. et Benedicti XIII. 1378–1417, ed. Jaroslav Eršil, Praegae 1980

Monumenta Vaticana res gestas Bohemicas illustrantia

Tomus VII Acta Martini V. pontificis Romani

Pars 1 1417–1422, ed. Jaroslav Eršil, Praegae 1996 (Acta summorum pontificum res gestas Bohemicas aevi praehussitici et hussitici illustrantia, pars 3)

Pars 2 1423–1431, ed. Jaroslav Eršil, Praegae 1998 (Acta summorum pontificum res gestas Bohemicas aevi praehussitici et hussitici illustrantia, pars 4)

Pars 3 Index personarum et locorum, ed. Jaroslav Eršil, Praegae 2001 (Acta summorum pontificum res gestas Bohemicas aevi praehussitici et hussitici illustrantia, pars 5)